

Heterogenní skupina (v aktivitách knihovny)

ISKM45 Pedagogická psychologie pro
informační specialisty

RITUÁLY

pocit **sounáležitosti** se svými spolužáky i díky **společným, opakujícím se postupům a činnostem**

Rutina, **předvídatelná událost** vyvolává v žácích **pocit jistoty a bezpečí** („vím, na čem jsem“)

RITUÁLY - náměty

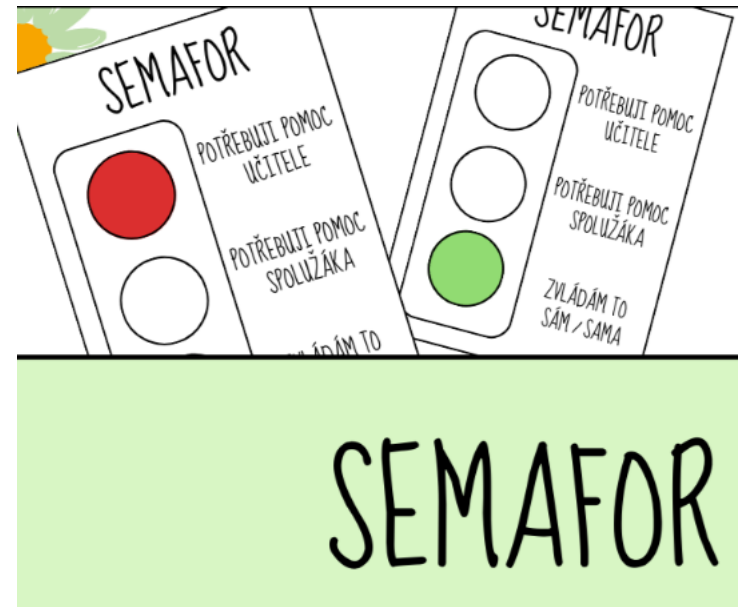
1 / Rámování časové a obsahové

- POZDRAV
- SPOLEČNÝ ÚVOD
- SPOLEČNÝ ZÁVĚR programu/lekce

RITUÁLY - náměty

2 / SIGNÁLY

- KNIHOVNÍK PŘERUŠUJE PRÁCI TŘÍDY
- ŽÁK ŽÁDÁ O POMOC PŘI SAMOSTATNÉ PRÁCI
- **Smluvený signál** mezi učitelem a žáky pro přerušení výkladu
- **SEMAFOR** – kartička pro každého žáka
- 2-3 barvy

RITUÁLY - náměty

- **3 / PORTFOLIO**

- Výstupy z knihovního programu také do portfolia
- Verbalizovat význam každého výstupu, jeho hodnotu
- Žák se učí vážit si vlastní práce

RITUÁLY - náměty

4 / Reflexe a zpětná vazba

- posiluje sounáležitost třídy

Otázky pro reflexi **individuální** aktivity:

- *Co vás bavilo? ▶ Co se Vám dařilo a proč? ▶ V čem se můžete příště pokusit zlepšit? ▶ Jak se vám pracovalo samostatně?*

Otázky pro reflexi **skupinové** práce:

- *Jak se nám dařilo jako skupině a proč? ▶ Co bych (příště) potřeboval/a? ▶ Co můžu udělat pro to, aby skupina fungovala ještě lépe? ▶ Kdo ve skupině přispěl svým nápadem k vyřešení úkolu?*

RITUÁLY - náměty

- Jak provádět reflexi – **větší skupina žáků**

- **RUKA – PALEC** + komentáře, je-li na ně čas

- **PAPÍROVÝ KRUH V BARVÁCH SEMAFORU**

- Zvedání na konci lekce

- (výrazem tváře odlišené smajlíky)

RITUÁLY - náměty

5 / SDÍLENÍ EMOCÍ

- *Proč se tomu věnovat jako rituálu?*

KARTY z MOŘE EMOCÍ

- Otázky knihovníka:
 - *Jakou máš dnes náladu?*
 - *Jak se nyní cítíš?*
 - *Jak jsi dnes motivovaný k práci?*

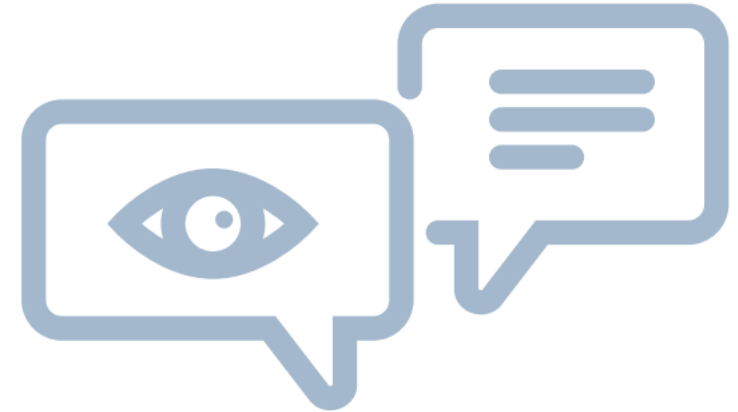
<https://www.b-creative.cz/lektorske-a-terapeuticke-pomucky/>

RITUÁLY - náměty

- 6 / USPOŘÁDÁNÍ ČASOPROSTORU
- v knihovně?
 - zařazení **činností podle toho, který máme den**
 - **konkrétní** místo určené pro ...
 - **stále** místo určené pro ...

JEDNODUCHÝ JAZYK, VIZUÁLNÍ OPORA

Všichni žáci rozumí jednoduchému a srozumitelnému projevu učícího knihovníka.

- ▶ **Používání jednoduchého jazyka**
 - ▶ Neverbální komunikace
 - ▶ Využívání symbolů a obrázků

JEDNODUCHÝ JAZYK, VIZUÁLNÍ OPORA

Pro začátek stačí sledovat vlastní projev, jeho funkčnost

Klást si otázky:

- *Jak žáci na mé instrukce / pokyny zpravidla reagují?*
- *Neptají se opakovaně na zadání?*

JEDNODUC HÝ JAZYK

- Odpovídající věku a SVP žáků
- Žák musí mít jasno, kdy na/poslouchá a KDY a JAK má pracovat
- Konzistentní výrazy (ne synonyma) pro pomůcky nebo typ práce

Složitá souvětí při zadávání instrukcí: „Tak, moji milí, holky a kluci, myslím, že nadešel čas na to, abychom se posunuli směrem od mého výkladu k vlastní a samostatné práci, ke které budete potřebovat každý svou učebnici nebo se můžete také podívat k sousedovi. V té učebnici si nalistujete stranu – moment, myslím, že 32, ne 35, ale ano, 32, a pustíte se do cvičení, které je hned nahoře pod tím vrchním obrázkem, je to označeno jako cvičení 2. Kolik času budete potřebovat, no, do konce hodiny nám zbývá 20 minut, tak já nevím, tak bude vám stačit deset minut, ať to potom společně ještě projdeme? Jo, dejme si deset minut, tak se můžete pomalu pustit do práce, jestli teda někdo se nechce na něco zeptat.“

JEDNODUC HÝ JAZYK

Jak to může vypadat?

„Nyní si položte na lavici učebnici. Otevřete ji na straně 32. Najděte cvičení 2 (je pod obrázkem). Jde o samostatnou práci. Máte na ni deset minut. Dotazy? ... Nejsou. Otáčím přesýpací hodiny teď.“ Slovní instrukci je vhodné doplnit zápisem stránky a cvičení na tabuli.

JEDNODUCHÝ JAZYK

- **Slovní zásoba** přiměřená věkové skupině
- **Srozumitelné komentování** aktuálního dění
- Příklad použití nesrozumitelného jazyka u žáků na prvním stupni:
„Jaká je podle vás adekvátní reakce přítele na počin Kamila, o kterém jsme nyní četli? Pojdme debatovat.“
- Především u skupinových aktivit nebo jinak řešené aktivní výuky
- Jak to formulovat lépe?

NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

- Pouze malé procento (7–10 %) z toho, co je řečeno, je sděleno mluveným slovem
- Nejméně 85 % mezilidské komunikace je paraverbální nebo neverbální

PROXEMIKA (NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE POMOCÍ PROSTOROVÝCH VZTAHŮ)

- Prostor učícího knihovníka
- **Osobní prostor žáků**

VIZUÁLNÍ NÁSTROJE: SYMBOLY, OBRÁZKY A PŘEDMĚTY

PODPORA, bezpečí, jistota

Nástroje v rámci lekce / prostředí knihovny dostanou **jednoznačný význam**

- (když se objeví plyšák lenochoda, je čas na odpočinek apod.)
😊
- *Ve kterých situacích také v podmínkách knihovních lekcí?*
- Riziko **přehlcní obrázky a výzdobou** (soustředěnost žáků)

VIZUALIZACE PRAVIDEL

- **Zvědomování**
- **Ukotvení v přítomnosti a v aktivitách, které nastávají**
- Vizualizace průběhu a aktivit celé lekce
- Vizualizace konkrétní činnosti v rámci lekce / rozfázování
- *Proč?*
 - pomáhá strukturovat žákům práci na zadané činnosti
 - Nástroj žákovy kontroly postupného plnění činnosti dle zadání (pohyb na **mapě učebního pokroku**)

VIZUALIZACE PRAVIDEL

KOMUNIKAČNÍ KARTIČKY

- Žáci s PAS
- Žáci s odlišným mateřským jazykem
- Heterogenost různorodá

GRADOVANÉ ÚLOHY dle obtížnosti

- Využití Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů

<p>ZAPAMATOVAT Žák rozpozná, vyjmenuje, popíše, zařadí.</p>	<p>Žákovi učitel zadá, aby například pouze přeřikal vyjmenovaná slova. Jedná se o jednoduchou úlohu, která vyžaduje pouze zapamatování učiva.</p>	<p>Nejsnazší jsou úlohy vyžadující pouze reprodukci poznatků. Učitel může při jejich zadání používat otázky/pokyny jako např.: Kolik? Kdy? Jak velký? Co je...? Kdo objevil...? Vyjmenujte..., Uveďte pravidlo...</p>
<p>ROZUMĚT Žák definuje, vyjádří vlastními slovy, popíše, shrne, vysvětlí, objasní.</p>	<p>Pokud žák objasní použití vyjmenovaných slov při psaní „y“ po obojetné souhlásce, porozuměl úloze.</p>	<p>U úloh vyžadujících u jednotlivých operací s poznatky i jednoduché myšlení, je možné pracovat s otázkami/zadáním: Zjistěte...; Vyjmenujte...; Co se stane, když...? Čím se liší...? Proč? Jakým způsobem...?</p>
<p>APLIKOVAT Žák použije, vykoná, aplikuje.</p>	<p>Žák aplikuje, pokud správně v psaném textu použije „y“ ve vyjmenovaném slově.</p>	<p>Při zadání úloh, které vyžadují samostatnou aplikaci učiva, použijte instrukcí jako: Doplňte do vět, do slov...; Vybte správné řešení. Sestavte...; Provedte podle vzorce/pravidla...; Použijte pravidlo...</p>

<p>ANALYZOVAT Žák provádí rozbor, rozhoduje se, rozlišuje, specifikuje, srovnává, nalézá vztahy.</p>	<p>Žák je schopen analýzy, pokud řeší použití gramatického pravidla v případě slov, na která se vztahuje některá z výjimek použití vyjmenovaných slov.</p>	<p>Při úlohách, které vyžadují zapojení složitějších myšlenkových operací s poznatky, použijte k jejich zadání instrukcí jako: Označte ve schématu...; Přečtěte diagram...; Zhodnoťte význam...; Proč myslíte, že...? Jaké jsou klady a zápory...? Jaký je vztah mezi...?</p>
<p>HODNOTIT Žák vybere postup, jak vyřeší problém, prozkoumá, vytvoří hypotézu, posoudí, otestuje.</p>	<p>Žák hodnotí, pokud je schopen řešit, jestli vypracování jazykového cvičení na základě gramatických pravidel o vyjmenovaných slovech je to nejúčinnější řešení.</p>	<p>Pokud chcete u žáků využít nejnáročnější kognitivní operace, požadujte od nich zpracování přehledu, výtahu, obsahu a zadání formulujte např. takto: Vypracujte zprávu...; Na internetu najdete a porovnejte...; Udělejte přehled...</p>
<p>TVOŘIT Žák navrhuje, plánuje, vymýšlí, vytváří, vynalézá.</p>	<p>Žák tvoří, pokud přichází s alternativními způsoby, jak nahradit platné gramatické pravidlo pro psaní „y“ po obojetných souhláskách.</p>	<p>Pro rozvoj tvořivého myšlení zadávejte úlohy pomocí instrukcí, jako je např.: Formulujte dotazy...; Jak se dá v praxi využít...? Na základě vlastního pozorování...</p>

Typ otázek	Příklad
Startující otázky: otevírají diskusi	„Jaký je život zvířat v českém lese?“
Uzavřené otázky: existuje na ně odpověď „ano“ nebo „ne“ nebo výběr z možností	„Souhlasíte se zřizováním záchodů pro neutrální pohlaví?“
Otevřené otázky: vyžadují konkrétní názor, postoj a stanovisko, nelze na ně odpovědět jednoslovně	„Co vše by s sebou přineslo zavedení WC pro neutrální pohlaví u nás ve škole?“
Provokativní otázky: měly by se užívat jen zřídka, a to tehdy, když diskuse upadá	„Kde jste se setkali s některou formou diskriminace?“
Přímé otázky: oslovují konkrétní žáky, snaží se zapojit i málo komunikativní žáky	„Co si myslíš ty, Karle?“
Doplňující otázky: vyžadují delší odpověď, protože mohou rozvinout více řešení	„Kdo byl tedy podle vás Werich jako člověk?“ „Jaké jsou konkrétní dopady třídění odpadků?“
Problémové otázky: hledají řešení stavu, situace, jevu	„Jaká je příčina gravitace?“ „Proč se střídá noc a den?“ „Co způsobuje globální oteplování?“
Otázky na posouzení situace: diskutující má za úkol posuzovat a vyvozovat souvislosti; otázky pomáhají rozvíjet kritické, logické a strategické myšlení	„Co by se stalo, kdyby se Hitler nezastřelil?“ „Jak by se žilo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, kdyby zůstaly součástí Československa, tzn. že by se neoddělily od Slovenska?“

KOTVÍCÍ AKTIVITY REALIZOVATELNÉ NAPŘÍČ VYUČOVACÍMI PŘEDMĚTY A RELAXAČNÍ AKTIVITY

Co se týče aktivit, ve kterých žáci propojují informace a poznatky z více předmětů, nabídne učitel aktivity následujícího typu (viz příloha 08):

- ▶ **psaní textu** v cizím jazyce (např. zamyšlení nad tématy z občanské výchovy nebo informatiky, např. „klady a zápory informačních a komunikačních technologií ve výuce“);
- ▶ **didaktické hry** – pexeso;
- ▶ **tiché čtení** – oblíbená kniha, časopis;
- ▶ **aktivity spojené s rozvojem slovní zásoby** – rozšiřování slovní zásoby v cizím jazyce (pexeso, vyhledávání cizích slov v textu a objasňování jejich významu v tabulce, diagramu), asociativní slovní hry, slovní fotbal;
- ▶ **psaní reflektivního deníku nebo textu** na zadané téma, skládání textu ze zadaných slov;
- ▶ **umělecké projekty** – plakáty, koláže (např. vyrábění kolážového plakátu z výstřížků časopisů k danému tématu);
- ▶ **řešení logických problémů** – hlavolamy;
- ▶ **manipulativní činnosti** – u žáků na 1. stupni základní školy může dobře posloužit skládání puzzle, vybarvování, práce se stavebnicí apod., u žáků 2. stupně je možné využít tzv. *fidgeting* (pomůcky pro zaměstnání rukou), 3D puzzle, jemné vystřihovánky, vybarvování mandal, složitější stavebnice Ravensburger GraviTrax, Aedes Ars a další;
- ▶ **práce s digitálními technologiemi** – internetové výukové stránky; vyhledávání informací na tabletu; aplikace pro tablety, např. *Matemág*; **Story Cubes LITE** nebo **Story Dice – Story Telling** – online aplikace nabízí kostky s vyobrazenými různými symboly, předměty apod. Hráč hází kostkami a pomocí obrázků, které mu padly, vytváří vlastní příběhy, buď v českém, anebo cizím jazyce;
- ▶ **volný čas pro relaxaci** – relaxační a deeskalační pomůcky (pomůcky pro zvládnutí napětí nebo vzteku), např. balóny, měkké míčky, pěnové páčky, stolní boxovací pytel nebo míč umístěný na pružině apod.

POROZUMĚNÍ ZADÁNÍ, POMOC

Žáci **vědí**, jak požádat o pomoc v případě, kdy ji při potřebují.
Nebojí se o ni říci.

Jak srozumitelně zadávat žákům během výuky instrukce a ověřovat jejich porozumění

- ▶ Způsob **zadávání instrukcí** žákům
- ▶ Způsob **ověřování porozumění**
- ▶ **Možnosti podpory** pro žáky v průběhu plnění samotného úkolu
 - žáci nevědí
 - žáci vědí, ale potřebují motivaci

ZADÁNÍ INSTRUKCÍ

- jednoduchý jazyk
- explicitní pojmenování cíle dané aktivity
- vizualizace nebo rozepsání dílčích kroků
 - jasnější představa o požadavcích i potřebě pomoci
- informace o časovém plánu, pomůckách, pravidlech, kritériích hodnocení

ZADÁNÍ INSTRUKCÍ

Námět pro postup učícího knihovníka

- 1. začne slovní instrukcí, kterou ještě jednou zopakuje
- 2. popíše podmínky nezbytné k práci žáka (např. čas, pravidla spolupráce, kritéria hodnocení)
- 3. uvede příklady výsledné práce
- 4. vyvěsí (na tabuli) nebo vizualizuje jinak dílčí kroky zadané práce
- 5. rozloží na (stůl, jiné místo) výsledky dílčích kroků zadané práce (volitelné)

OVĚŘENÍ POROZUMĚNÍ

Vyhnout se uzavřeným otázkám

- *Je vám to jasné? Rozumíte všichni?*

Vhodné otázky (otevřené, vyšší hladina BT):

- *Jak jsi porozuměl/a zadání?*
- *Co budeš dělat jako první?*
- *Jak budeš postupovat?*
- *Jak má podle tebe vypadat hotový úkol?*
- *Jakou pomoc máš k dispozici?*
- *Na co se potřebuješ ještě zeptat?*

Další možnosti ověření:

- vyzvat jednoho nebo více žáků, aby shrnuli zadání svými slovy
- používání kartiček, semaforů nebo gest

ŽÁK ODMÍTÁ PRACOVAT, CO S TÍM?

Příčiny takové situace?

- ...
- Neuplatňovat mocenské postavení
- Nenálepkovat
- Nevynucovat návrat žáka k činnosti

ŽÁK ODMÍTÁ PRACOVAT, CO S TÍM?

Zásadnější žákovo nespolupracující chování

- Řešením je pokračování v edukaci

Drobnější projevy vzdoru (zlomení tužky, zmuchlání papíru)

- Samotný projev ignorovat
- Současně se pokusit nabídnout pomocnou ruku: *Můžu ti nějak pomoci? Potřebuješ nový papír? apod.*
- „Ztratit“ jednoho žáka není důvodem pro zastavení celé lekce a zdržování ostatních žáků, kteří jsou motivovaní a chtějí pracovat
- Ocenit žádoucí chování
- Žákovi, který odmítá pracovat, nabídnout **time-out v podobě tiché přestávky**

ŽÁK ODMÍTÁ PRACOVAT, CO S TÍM?

Vhodná komunikace učícího knihovníka ve chvíli nespolupracujícího chování

A)

- *Vidím, že nejsi v pohodě. Co by ti teď pomohlo?*
- *Vrátím se za dvě minuty a pokusíme se spolu něco vymyslet, co ty na to?*
- **Nutný popis situace a časové ohraničení**

B)

- *Dobře, vidím, že tento úkol opravdu nyní nemůžeš splnit.*
- ***Napadá tě jiný úkol, ve kterém bys procvičil psaní i/y po vyjmenovaných slovech?***

ŽÁK ODMÍTÁ PRACOVAT, CO S TÍM?

C)

- Nabídnout žákovi jako řešení **možnost vlastní volby** dalšího postupu: *Pokud opravdu teď nedokážeš na úkolu pracovat, můžeš pracovat na tomto pracovním listu...*

D)

- Možnost **redukování aktivity**:
- *Vidím, že dnes nemáš svůj den. Je možné, abys vypracoval/a pouze otázky... 2 a 4.*

RELAXAČNÍ KOUTEK

Dvojího typu s různou funkcí

- jednoho pro účely akutního uklidnění
- druhého na vybití vzteku či frustrace, kde může žák strávit jistý čas o samotě (izolovaněji od učebního prostoru knihovny)
- Různé formy a vizáže koutků
- Na přední straně nápis „*jeskyně pro malé čtenáře*“ (kam se žák může uchýlit například s tabletem), „*klidný přístav*“ nebo „*klidný koutek*“

RELAXAČNÍ KOUTEK

Jak koutek vybavit?

- Relaxační polštářek či košík s drobnými hračkami (snižují motorický neklid, plastový míček s ostny, měkký hadřík, jednodušší hlavolam, drobná manuální hra pro jednotlivce či panenka apod.

Zvenku může být koutek opatřen „návodem k použití“

- ▶ *Potřebuješ přestávku?*
- ▶ *Z košíku uvnitř domečku si vyber hračku.*
- ▶ *Nastav časomíru (může se jednat například o velké přesýpací hodiny či jinou časomíru).*
- ▶ *Po uběhnutí času se vrať zpět k aktivitám v knihovně*

RELAXAČNÍ KOUTEK

Práce s emocemi v relaxačním koutku

- Vizualizace pro orientaci v tom, jak se ten den cítí
- Plakát s otázkou: *Jak se dnes cítíš?*
- Pod otázku umístit vyobrazení různých emotikonů (výrazů tváře)